

Muistio Näkövammaisten kirjasto Celian lakiuudistuksen käyttäjäkeskustelusta 4.3.2020

Opetus- ja kulttuuriministeriö järjesti 4.3.2021 klo 9–11.30 Näkövammaisten kirjasto Celian lakiuudistuksen käyttäjäkeskustelun. Keskustelu oli tarkoitettu Celian palveluiden käyttäjille. Keskustelu oli osa Näkövammaisten kirjastoa koskevan lain uudistamistyön sidosryhmien kuulemista.

Keskustelutilaisuudessa kuultiin käyttäjien kokemuksista Celian palveluista, palveluiden roolista osana muuta lukemista, opiskelua ja median käyttöä. Lisäksi kuultiin kokemuksia Celian palveluiden käytön muutoksista ja tulevaisuuden tarpeista. Tilaisuus toteutettiin Teams-ohjelmalla ryhmäkeskusteluina.

Tilaisuuden fasilitaattoreina toimivat Lari Karreinen ja Emilia Osmala Osana oy:stä. Opetus- ja kulttuuriministeriön viranhaltijat toimivat tilaisuuden apufasilitaattoreina ja keskustelun kirjaajina. Läsä oli myös muita jäseniä Näkövammaisten kirjastoa koskevan lain uudistamistyöryhmästä.

Osallistujat olivat eri tavoin lukemisesteisiä Celian palveluiden käyttäjiä. Osallistujat olivat eri ikäisiä ja eri elämänvaiheissa: opiskelijoita, työssäkäyviä ja eläkeläisiä. Osa oli suomenkielisiä, osa vieraskielisiä lukemisesteisiä henkilöitä.

Keskustelukysymykset ja keskustelijoiden vastaukset

Missä tilanteissa käytät erityisesti Celian palveluita?

- Käytän Celian palveluista lähinnä äänikirjoja, aiemmin opiskelussa ja nyt vapaa-ajalla.
- Minulla on harrastuksena lukeminen, sen lisäksi käytän yliopisto-opinnoissani.
- Käytän äänikirjoja vapaa-ajalla, ja lukion äidinkielen kursseille kirjoja.

- En varsinaisesti itse käytä Celian palveluja, mutta olen opastanut Celian palveluiden pariin maahanmuuttajataustaisia lukemisesteisiä henkilöitä, jotka eivät välttämättä muuten osaisi hakea vastaavia palveluja. Näkövamma tai muu lukemiseste voi olla iso ongelma, jota ei ehkä edes välttämättä haluta kulttuurisystä ”tunnistaa”.
- Käytän Celian palveluita ensisijaisesti monenlaisten kirjojen lataamiseen ja kuunteluun ja kuuntelen laidasta laitaan erilaista kirjallisuutta. Kuuntelen pääasiallisesti äänikirjoja, mutta välillä olen jaksanut myös lukea paperikirjaa tai painettua tekstiä tietokoneen näytöltä.
- Kuuntelen todella paljon Celian äänikirjoja sekä suomeksi että muilla kielillä ja myös opetan pistekirjoista. Luen ja opetan myös Ranskan pistekirjoitusta.
- Olen hyvin perinteinen kirjaston käyttäjä ja olen lainannut kirjoja Celiasta lapsuudesta lähtien. Viime aikoina olen kuunnellut lähinnä äänikirjoja. Haluan päästä lukemaan uuden kirjan mahdollisimman pian, eli joskus ostan kirjoja myös kaupallisilta kustantajilta (Bookbeat), vaikkakin joskus Celia on ainoa paikka, josta jokin tietty kirja löytyy äänikirjana.

- Käytän paljon Celian palveluita ja olen mielestäni suurkuluttaja: kuuntelen kirjoja ja käytän Celian palveluita sekä opiskeluun että viihteeseen. Olen työpaikkani tietotekniikkakeskuksessa ja ohjaan asiakkaita Celian palveluiden käytössä ja neuvon esimerkiksi, miten lainataan kirjoja.
- Olen Celian käyttäjä jo siltä ajalta, kun Celiasta ei laajasti tiedetty eli 1960-luvulta lähtien. Olen käyttänyt äänikirjoja ja pistekirjoja sekä lukemiseen että opiskeluun, lisäksi olen ollut muille vertaistukena palveluiden käytössä.
- Käytän etupäässä viihdekäytössä, mutta nyt myös itseopiskeluun, sillä olen aloittanut ammattitutkinnon, johon liittyen hankin luettavaa.
- Käytän Celian palveluita omaksi iloksi, rentoutuessa, käsitöitä tehdessä.
- Käytän autossa ja arjen askareissa, esim. tiskatessa.
- Iltaisin nukkumaan mennessä minulla on äänikirjat mukana.
- Käytän opinnoissa, muistiinpanoja tehden.
- Käytän Celian palveluita töissä erityislasten kanssa, töissä ruotsinkielisten näkövammaisten parissa, opiskelijoille sopivaa lukemista etsiessä.

Mikä rooli Celian palveluilla on sinun elämässäsi osana muuta lukemista, opiskelua ja mediankäyttöä?

- Pienestä asti olen käyttänyt ihan joka elämänvaiheessa. Jo päiväkodissa koskettelukirjoja, koulussa oppikirjat pistekirjoina tai luetuksena. Materiaalia jopa englanninkielisenä.
- Arvo on yhdenvertaisen lukemisen mahdollistaminen. Saavutettava materiaali: Kirjoja saa Celian kautta saavutettavassa muodossa. Joko äänikirjana, pistekirjoituksena tai ruudunlukuohjelmalle sopivassa muodossa.
- Olen pienestä asti käyttänyt Celian palveluita. Koskettelukirjoja ja pistekirjoja 5-6 vuotiaana sekä c-kasetteja myös. Tietokoneen myötä sain omat tunnukset ja pääsin itse tilaamaan materiaalia. Nykyään voi verkosta ladata ja kännykällä kuunnella. Tykkään, että eri aineistoissa voi valita eri muotoja esim. reaaliaineiden kirjat äänikirjoja. Kielten ja matematiikan kirjat luen Luetuksella, näin oppi paremmin kirjoitusasuja.
- Helpottaa, kun on mahdollisuus äänikirjoihin. Yhdenvertaistaa, kun äidinkielenkurseille voi kirjoja kuunnella. Helpottaa, kun Celiassa on monipuolisesti kirjoja. Kaikki mitä olen tarvinnut, olen löytänyt Celiasta. Uutuuskirjoja on saatavilla sekä kirjavalikoima on monipuolinen.
- Lapsena koskettelukirjoja, cd-äänikirjoja tuli aina postissa ja niitä kuunneltiin aina erillisenä laitteena. Omat tunnukset helpottivat lainaamista. Helpotti, että sai puhelimeen kirjan. Koulukirjoja cd-levyinä, vaikka aina yritti, niin vuosi vuodelta tekstiä tuli lisää ja fontti pieneni. Tällöin äänikirjat ovat olleet konkreettinen apu. Materiaali on ollut ilmaista, eikä sitä ole tarvinnut ostaa maksullisista palveluista.
- Kokemukseni on, että Celian palveluilla on iso rooli maahanmuuttajataustaisten lukemisesteisten elämässä. Palveluiden kautta on opeteltu suomen kieltä ja se on ollut myös apuna lukemiseen oppimisessa.
- Olen hankkinut myös kirjoja kaupallisilta kustantajilta (Bookbeat). Kuuntelen vain suomenkielisiä kirjoja, joita kaupallisilta kustantajilta ei välttämättä löydy tarpeeksi. Esim.

joltain kirjailijalta voi olla kaupallisen kustantajan palvelussa vain kaksi suomenkielistä kirjaa.

- Celian palvelut ovat ensiarvoisen tärkeitä. En ole vielä hankkinut äänikirjoja kaupallisilta kustantajilta. Ostan myös ulkomailta äänikirjoja. Kaipaen, että Celiasta saisi lisää erikielisiä kirjoja. Äänikirjojen yhteyteen pitäisi saada varsinaisen oikean kirjan kuvailu siten, että ainakin edes kirjan kannet olisi kuvailtu. Äänikirjoihin olisi myös hyvä saada tehtyä merkintöjä. Nykyisin äänikirjaan voi laittaa kirjanmerkin, mutta se ei säily, jos kuunteluun käytettävä laite vaihtuu.
- Celian lainausjärjestelmät ovat toimivat, mutta kokoelma on kuitenkin rajallinen. Myös näkövammaisilla ja lukemisesteisillä henkilöillä tulisi olla pääsy laajaan kirjakokoelmaan, jolloin kaikki kansalaiset olisivat yhdenvertaisessa asemassa.
- Celia on hyvin tärkeä taho, josta saan kirjallisuutta ja muuta. Saan lisäksi omalla äidinkielelläni entisestä kotimaastani Daisy-kirjoja ja äänikirjoja. Käytän Celiata kaikkeen lukemiseen, ja vaikka netistä voi lukea mitä vain, Celia on silti hyvin tärkeä.
- Olen sokeutunut täysin ja luulin että lukemiseni oli luettu mutta sitten tutustuin kirjastoon ja sitten kun suomen kielen taitoni oli tarpeeksi hyvä, niin aloin käyttää sitä. Lukemiseen käytän Näkövammaisten Luetus-lehtiä ja elektronisia lehtiä.
- Celian rooli on tärkeä lukivaikkeuden vuoksi opinnoissa.
- Lukivaikkeuden vuoksi voin aloittaa lukemaan painettua kirjaa, mutta jos väsyttävää, voin kuunnella kirjan loppuun äänikirjana.
- Muita käyttämiäni palveluja Celian palveluiden rinnalla ovat podcastit.
- Sokealle henkilölle Celian rooli on merkittävä. Celia on ainut tapa saada tietoa ja viihdettä. Itse voin kirjoittaa pistekirjoituksella, mutta muutoin Celia on aina mukana kirjallisuuden harrastuksessa.
- Celian rooli on tärkeä lempikirjallisuuteni (dekkareiden) harrastamisessa. Itsellä ei ole ollut tietoa siitä, että Celian tarjonnasta löytyisi myös opiskelumateriaaleja.
- Näkövammaiselle opiskelijalle Celian palvelut, mm. opiskelumonisteiden saanti, ovat tärkeitä.
- Kaksikieliselle on tärkeää, että voi lukea myös ruotsinkielellä, materiaalien tilaaminen Ruotsista onnistuu Celian kautta.

Mikä toimii? Mitä tarvitset, mutta et saa? Mitä muita, esimerkiksi kaupallisia palveluita käytät?

- Pidän paljon tarkennetusta hausta. Asiasanat helpottavat samankaltaisen luettavan löytymistä. En käytä äänikirjapalveluita. Käytän RoboBraillea, joka on ilmainen ja kääntää tekstin.
- Välillä haasteita opiskelujen kanssa tulee Celian tuotantoaikojen kanssa. Hankintaehdotuslomakkeen kautta tilaaminen toimii, mutta aina opiskeluja ei voi ennakoida. Aina ei tiedä kirjoja ennakoon, esim. esseiden tekoon tarvitsee paljon lähdekirjoja, joita ei voi tietää ennen kuin on sen aika. Joudun keksimään muita tapoja, jotka ovat paljon työläämpiä. Joudun lainaamaan kirjastosta kirjoja, joita skannaan

avustajan kanssa, jos mahdollista.

Joskus olen ostanut tenttikirjan Elisa Kirjasta. Lisäksi olen ostanut kirjasarjoja kaupallisista palveluista, että saan ne heti. Helsingin yliopiston kirjastosta ja Elisa Kirjasta on saanut aineistoa e-kirjoina.

- Tarvitsemani kirjat ovat olleet hyvin saatavilla, mutta tulevissa opiskeluissa ei mahdollisesti näin ole. Lukiolaisena tämä on toiminut. Vapaa-ajan luettavaa on löytynyt hyvin kategorioiden kautta. Nettisivujen selkeys on parantunut ja helpottanut uusien luettavien löytymistä.
- En ole tarvinnut muita palveluita, koska Celiasta on löytynyt. Jotain kaupallisia äänikirjapalveluita olen kokeillut ilmaisjaksoilla. Koulukirjoja on Sanoma Pron kautta. Sitä kautta olen voinut kuunnella niitä. Välillä olen unohtanut tarkistaa saako kirjan Celiasta, vaan olen vain ostanut sen Sanoma Pron kautta.
- Olen ikuinen opiskelija ja nyt opiskelen kasvatustiedettä, mutta Celiasta ei löydy kaikkea sellaista oppimateriaalia jota tarvitaan koulutuksessa. Parasta Celiassa on laaja valikoima ja erinomainen palvelu.
- Parasta Celiassa on se, että se on olemassa, että siellä on kirjoja ja että niitä on ollut vaikka kuinka kauan. Toisaalta osa asiakkaista, eli cd-lainajat, ei voi hyödyntää koko 40 000 nimekkeen kokoelmaa, vaan joutuvat ottamaan kirjakerhoteoksia.
- Olen huomannut, että Celian nykykäytännössä näkövammaisia yritetään jättää syrjään, esimerkiksi Celiasta kertovissa teksteissä ei mainita näkövammaisia, vaan pelkästään lukemisesteiset.
- Olen kokeillut muitakin palveluita, kaupallisista äänikirjapalveluista olen kokeillut Elisa-kirjaa ja Bookbeatia.
- Vuoteen 2002 saakka näkövammaisten kirjasto oli lähes ainoa kirjallisuuden saantipalvelu, silloin sen merkitys korostui hirveästi. Sitten ostin skannerin ja skannasin esimerkiksi kirjastosta lainaamiani kirjoja. Nämä mahdolliset tietysti koskevat sellaisia, joilla on riittävät tekniset taidot olemassa, sitten on paljon ihmisiä joilla tällaisia mahdollisuuksia ei ole. Heidät pitäisi huomioida myös tällaisissa käyttäjäkeskusteluissa. Niitä käyttäjiä ei saa unohtaa, joille Celian käyttö on ainoa mahdollisuus.
- Kyllä minä viihdekäyttöön kaikki kirjat Celiasta hankin, en ole vielä kerennyt kokeilemaan Bookbeatia. Myös tietokirjallisuutta tulee haettua Celiasta, sellaisia kirjoja joudun skannaamaan, joita en Celiasta ole saanut.
- Kun on tekniikan kanssa sinut, kaikki toimii.
- Opiskellessa kaikkia tarvittavia kirjoja ei Celian palveluissa ole saatavilla, tarvittaisiin yksinkertainen paikka, johon voisi laittaa kirjatoiveita.
- Kaupallisissa palveluissa oppikirjoja on vain vähän, siksi Celia on ylivertainen.
- Minulla on käytössä myös ilmaisipalveluja, joilla voi ottaa kuvia teksteistä ja kuunnella siten.
- On muistettava, että tekniikka on monille ikäihmisille vaikeaa. Näkövammaisista suuri osa on ikääntyneinä näkönsä menettäneitä esim. verkkokalvorappeumasairauksien vuoksi. Tuntoaisti sormissa ei toimi, joten on vaikea muistaa näppäisten paikat. Silloin tekniikkaa on vaikea ottaa haltuun.
- Palvelut ovat kehittyneet helpommaksi. Hienoa, että kirjoja pystyy nykyään lataamaan kännykkään.

- Lataamisessa on toisinaan ongelmia, voi joutua lataamaan useaan kertaan ja saattaa kestää pitkään.
- Celia on edelläkävijä. Kaupalliset palvelut ovat vasta viime aikoina panostaneet äänikirjoihin.
- Varausajat ovat joskus pitkiä, varsinkin viime keväänä, ehkä koronan vuoksi.
- Kirjakokoelma voisi olla isompi.
- Uutuuskirjojen saanti voisi olla nopeampaa.

Miten Celian palveluiden käyttösi on muuttunut viime vuosina? Mitä tarvitaan tulevaisuudessa?

- Ainoa mikä vapaa-ajan harrastajana on, että voisi hallita lainausaikoja Pratsam Reader-sovelluksella, jotta ei vapaa-ajalla tarvitse enää käyttää tietokonetta.
- Nykyään kaikki on verkossa ja käytän palveluita tietokoneella tai kännykällä. Tulevaisuudessa toivoisin lyhyempiä tuotantoaikoja. Jos opiskelijana tilaa kirjan hankintaehdotuslomakkeella, se toimitetaan Daisy triona. Toivoisin siihen samaa valinnan vapautta, mitä oli peruskoulussa. Olen opiskellut kieliä, joissa on erilaisia kirjaimia, koneäänen on näitä vaikea lukea. Kaipaisin korkeakoulukirjoja Luetuksella niin, että voisi itse valita muodon.
- Vielä en ole tarvinnut, mutta tulevaisuudessa opiskelemissa edellä mainitut asiat ovat varmasti tärkeitä. Nettipalveluissa selkeys on tärkeää. Jos sivuja uudistetaan, kategorioiden tulisi pysyä, jotta kirjoja on helppo löytää jatkossakin. Toivon lyhyempiä tuotantoaikoja, mutta myös että moni asia pysyy samanlaisena.
- Maahanmuuttajataustaisten näkövammaisten ja lukemisesteisten tarpeet ovat suuria. Koen, että monet maahanmuuttajista eivät edelleenkään osaa hakea Celian palveluja, eivätkä ole niitä siis hyödyntäneet. Kotoutumiskoulutuksista pitäisi saada enemmän tietoa Celiasta ja sen palveluista. Kaipaan lisää erikielisiä kirjoja. Lisäksi monilla maahanmuuttajilla lukutaito hyvin heikko tai sitä ei ole lainkaan, joten heille tulisi saada lukutaitokirjoja, jotta he oppisivat ylipäättään lukemaan. Suomen kansalaisuutta varten tarvittava kielitutkinto on vaikea lukihäiriöisille ja heikkonäköisille/näkövammaisille maahanmuuttajille, minkä vuoksi Celian palveluissa olisi hyvä olla materiaalia, josta olisi apua.
- Katson, että Celian palvelun hakukynnys on liian korkea opiskelijoille, minkä vuoksi tietoa Celian palveluista pitäisi saada jaettua heille nykyistä paremmin.
- Koen, että äänikirjan lataaminen Celian palveluista (celianet.fi) vie liikaa aikaa, kun on täysin sokea. Toivonkin, että tulevaisuudessa kirjojen lataaminen olisi mahdollisimman yksinkertaista. Koen myös, että Celian puhelinajat ovat nykyisellään heikkoja, etenkin kun Chat-palvelu ei toimi ruudunlukuohjelmalla. Koen, että täysin sokeille ei ole mitään palveluja puhelinaikojen ulkopuolella.
- Katson, että oma Celian palvelujen käyttäminen on vähentynyt kaupallisten palveluiden myötä. Celian kirjakokoelman tulisi olla paljon laajempi. Kirjojen tuottamisen tulisi olla myös kustannustehokasta, sillä pienellä kielialueella ei ole mielekästä tuottaa kirjoja moneen kertaan samasta kirjasta. Digitaalisen lainausjärjestelmän pitää olla saavutettava ja helppokäyttöinen ja palvelujen kehittämisen tulisi tapahtua heikoimmassa asemassa olevien käyttäjien ehdoilla. Celiassa ei ole tarpeeksi puhelinpalveluaikoja, minkä vuoksi

kirjastossa pitäisi olla esim. takaisinsoittopalvelu. Katson myös, että tulevaisuudessa olisi tärkeää turvata erityisesti pistekirjojen tuotanto.

- Aikoinaan aloitin c-kaseteilla ja tällä hetkellä kuuntelen Pratsamilla kirjani, ja se on tällä hetkellä ainoa millä kuuntelen kirjoja. Olen ihan tyytyväinen, vaikka välillä on ongelmia, esim. pitkiä latausaikoja.
- Jos puhutaan ihan viimeisistä vuosista niin kyllähän minä olen ollut tyytyväinen, koska en ole niin riippuvainen Celiasta, vaan pystyn lainaamaan myös Helmetistä, ellen löydä jotain Celiasta.
- Viime vuosina Celian palvelut ovat muuttuneet paremmiksi ja paremmiksi, ja niitä pystyy käyttämään selaimessa, Pratsam Readerin ongelmia on onnistuttu korjaamaan.
- Pitkiä aikoja Celian palveluiden käyttö oli enimmäkseen opiskeluun liittyvää, nyt se on enemmän vapaa-aikaan liittyvää ja muuta.
- Tulevaisuudessa Celian täytyy pysyä kehityksessä mukana, ja ottaa käyttöön uusia juttuja. Uusien mahdollisuuksien käyttöönoton lisäksi pitäisi huolehtia niistä, jotka eivät pysty käyttämään verkkopalvelua ja esimerkiksi muistaa pistekirjoitus.
- Tärkeä kysymys on se, onko Celia edelleen kirjasto vai muunlainen saavutettavuuskeskus, meille Celian lainaajille Celia on tärkeä nimenomaan kirjastona.
- Varmaan tulevaisuudessa lukemisesteisillä on kotona joku laite johon kirja tulisi suoraan. Toivoisin, että Celia pysyy edelleen saavutettavana ja monipuolisena palveluna ja kirjastona. Monet ovat yksinäisiä ja Celia on heille tärkeä. On hyvä, jos jatketaan ja kuljetaan kehityksen mukana.
- Jatketaan samalla tavalla kuin nyt, nimenomaan kirjastona, vaikka satsataan paljon uusiin mahdollisuuksiin, myös perinteistä asiakaspalvelua pitää jatkaa. Celia on kirjasto saavutettaville materiaaleille laajasti, ei pelkästään näkövammaisille. Toivon että erilaiset ryhmät, jotka ovat oikeutettuja palveluihin, otetaan huomioon ja jatkossakin varmistetaan kaikkien yhdenvertaisuus.

- Kirjallisuuden käyttö on lisääntynyt sen myötä, kun mp3-diskettien postittaminen on jäänyt pois ja tilalle tullut lataamismahdollisuus kännykälle.
- Minulla ei ole kokemusta cd-levyistä, olen aina käyttänyt Pratsam Readeria, josta voi hakea suoraan menemättä Celian sivuille.
- Tulevaisuudessa tarvitaan lisää resursseja Celialle.
- Olisi hyvä, jos pystyttäisiin laajentamaan joukkoa, joille Celian palveluiden käyttö on sallittua.
- Tarvitaan tiedonlevitystä. Usein tulee vastaan opiskelijoita, joille kukaan ei ole aiemmin kertonut, että Celian palveluita on olemassa.
- Tulevaisuudessa tarvitaan monipuolinen ajan hermolla oleva äänikirjapalvelu. Ja lisäksi tarvitaan edelleen pistekirjoja. Niitä ei saa väheksyä. Äänikirja ei ole yhtä tehokas oppimismuoto esim. kielten opiskelussa kuin pistekirja.
- Cd-levypalvelun jatkuminen on tärkeää sille suurelle ryhmälle, joille uuden tekniikan käyttö on vaikeaa. Monesti avustajillakaan ei ole teknisiä taitoja.
- Tarvitaan markkinointia palveluiden löytämiseen, monet saavat vasta myöhäisellä iällä tietää palveluista ja omasta oikeudestaan käyttää niitä.
- Tarvittaisiin Celian palveluiden käyttäjäkoulutusta, koska ilmenee että on paljon mahdollisuuksia, joita ei tiedä olevan olemassa.
- Celian eri käyttäjäryhmien on hyvä kuulla toisiaan, on avartavaa kuulla uusia näkökulmia.